

der Myronsalbung, wie sie wenigstens vom dritten Jahrhundert an fast allgemein üblich waren. Tertullian spricht bereits von diesen Riten wie von längst bestehenden Einrichtungen; so sagt er den Marcioniten, dass sie alles so haben, besonders die Wassertaufe, die Salbung, die Konsignation der Stirne, die Darreichung von Milch und Honig ¹⁾).

Hiermit können wir diese Untersuchung über die χειροθεσίαι abschliessen. Dieselbe hat uns belehrt, wie die altmorgenländischen Kirchen ein gemeinsames Bewusstsein über die *Händeauflegung* aussprechen, das sich von den apostolischen Zeiten an ununterbrochen unterbrochen und allgemein forterhalten hatte.

Dom Antonio Staerk O. S. B.

Παρατηρήσεις εἰς τὰ ΕΠΙΡΟΤΙΚΑ ΣΑΕΚΥΛΙ ΧΙΙΙ.

Ἐτει 1896-φ ὁ μακαρίτης Βασίλειος Γρηγ. Βασιλειέβσκις κατεχώρισεν ἐν τοῖς «Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς» (τ. 3, σ. 233—299) πλουσίαν συλλογὴν διαφόρων ἐγγράφων ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Epirotica saeculi XIII*, ἅτινα καὶ ἀνετυπώθησαν ὕστερον (ἔτει 1903-φ) μεθ' ἀπλοῦ πίνακος διορθώσεων καὶ προσθηκῶν τοῦ κ. E. Kurtz. Τὰ ἐγγράφα ταῦτα, 29 τὸν ἀριθμὸν, ἔχουσι σχέσιν ἄμεσον πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν Ἠπειρῷ καὶ τῇ βορείῳ Ἑλλάδι συστάντος κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 13-ου αἰῶνος ἐλληνικοῦ δεσποτάτου, τὴν ὕλην δὲ αὐτῶν ἐχρησιμοποίησεν ἤδη ἐπαρκῶς Ἀντώνιος ὁ Μηλιαράκις ἐν τῇ συνταχθεῖσῃ παρ' αὐτοῦ «Ἱστορίᾳ τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας». Τὰ ἐγγράφα ὅμως αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἔχουσι καὶ φιλολογικὸν ἐνδιαφέρον, καὶ ὡς ἐξεδόθησαν εἶναι πολλαχού καὶ δυσνόητα καὶ ἀκατάληπτα. Συγγραφεὺς τῶν πλειόνων εἶναι ὁ Νευπάκτου μητροπολίτης Ἰωάννης ὁ Ἀπόκαυκος (ἀριθ. 1—4, 6, 8, 10, 12—13, 15, 17—28). Δύο τούτων παριστῶσιν ἐπιστολάς Γεωργίου τοῦ Βαρδάνη, χαρτοφύλακος Ἀθηνῶν, πρὸς τὸν Ἀπόκαυκον (ἀριθ. 5 καὶ 11)· δύο ἕτερα παρουσιάζουσι πρὸς τὸν αὐτὸν Ἀπόκαυκον ἐπιστολὴν καὶ χρυσοβούλλον τοῦ βασιλέως Θεοδώρου Δούκα τοῦ Κομνηνοῦ (ἀριθ. 7 καὶ 29)· ἕτερα δὲ πάλιν ἰσάριθμα ἐπιστολάς πρὸς τὸν Ἀπόκαυκον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Μανουὴλ (ἀριθ. 14 καὶ 16), καὶ ἐν ἑτερον εἶναι ἀπλῶς γράμμα τοῦ Μιχαὴλ Χωνιάτου πρὸς τὸν Ἀπόκαυκον. Τὰ ὑπ' ἀριθ. 1—8, 10—15 καὶ 17—29 παρέλαβεν ὁ Βασιλειέβσκις ἐκ τοῦ 250-οῦ κώδικος τῆς ἐν Πετροπόλει Δημοσ. Αὐτοκρατορικῆς Βιβλιοθήκης, τὰ δὲ λοιπὰ δύο (9 καὶ 16) ἐκ τοῦ 251-ου κώδικος τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης, ἐν ᾧ ὑπάρχουσιν ἀντίγραφα καὶ τῶν ἐγγράφων 7 καὶ 13. Σημειωτέον προσέτι, ὅτι τὸ τέλος τοῦ 29-ου ἐγγράφου, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ 250-ῳ πετροπολ. κώδικι, παρέλαβεν ὁ ἐκδότης ἐξ ἡμετέρου τετραδίου, ἐν ᾧ ἡμεῖς ἔχομεν ἀντιγεγραμμένα τὰ ἐν τῷ 276-φ πατριαρχικῷ κώδικι τῆς Ἱερουσαλήμ ἐμπεριεχόμενα τοῦ Ἀποκαυκοῦ γράμματᾶ.

Τὰ δύο ἐκ τοῦ 251-ου κώδικος ἔγραφα (ἀριθ. 9 καὶ 16) ἐξέδωκεν ὁ Βασιλειέβσκις ἀρκούντως ἀκριβῶς, τὰ λοιπὰ ὅμως πάντα, τὰ ἐκ τοῦ 250-οῦ κώδι-

1) Contr. Marcion. 1, 14: Sed et ille usque nec aquam reprobavit creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos unxit, nec mellis et lactis societatem, quo suos infantat, nec panem, quo isum corpus suum repraesentat.

κος, δὲν εἶναι πανταχοῦ καλῶς ἀνεγνωσμένα. Τοῦτο θ' ἀποδείξῃ τὸ παρὸν ἔργον, ὅπου ἡμεῖς ἀπαριθμοῦμεν πολυαριθμὰ χωρία νοσοῦντα ἐν τῇ ἐκδόσει καὶ καταληπτὰ γινόμενα δι' ἀντιπαραβολῆς πρὸς τὸν κώδικα. Ὁ ἐκδότης ἐνιαχοῦ διορθοῖ καὶ γραφὰς ἐσφαλμένας τοῦ κώδικος, ἃς δὲν ὑπέδειξεν ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσι· ἡμεῖς δὲ καὶ τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἀνεπληρώσαμεν ἐν τῷ ἀνά χειρας ἔργῳ.

Τὰ ὑπὸ τοῦ Βασιλειέβσκι ἐκδοθέντα ἔγγραφα παρουσιάζουσι πολυαριθμους καινοφανεῖς λέξεις μὴ εὐρισκομένας ἐν τοῖς λεξικοῖς τῆς ἀρχαίας καὶ μέσης ἑλληνικῆς γλώσσης, οἷον ἐν τῷ Ἐθναυρῷ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου (ἐκδ. Didot), ἐν τοῖς λεξικοῖς τῶν ἄγγλων Liddell καὶ Scott, Liddell-Scott-Κωνσταντινίδου, E. Sophocles, H. van Herwerden, καὶ ἐν τῇ Συναγωγῇ Κουμανούδη λέξεων ἄθησαυρίστων. Δέκα καὶ τρεῖς τῶν καινοφανῶν τούτων λέξεων εὐρίσκονται ἐν τοῖς ἔγγραφοῖς τοῦ βασιλέως Θεοδώρου Δούκα τοῦ Κομνηνοῦ, δύο ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Γεωργίου Βαρδάνη, πᾶσαι δὲ αἱ λοιπαὶ ἐξήκοντα καὶ τρεῖς ἐν τοῖς γράμμασι τοῦ Ἀποκαύκου.

Ἡ σειρά πασῶν τῶν λέξεων τούτων ἔχει κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν οὕτω.

ἀβούλλωτος· «ἐποίησα καὶ πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης γραφήν, καὶ ἔστιν ἀβούλλωτος» 280,14. Ἡ λέξις φέρεται ἐν τοῖς λεξικοῖς τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης.

αἰσθητρον, τὸ· «τῷ αἰσθητρῷ τούτῳ βαρέως ἀκούω» (255,17) νοεῖ τὸ εὐώνυμον οὗς.

ἀκενώτως· «ἀεὶ κενούται ἀκενώτως» 256,81.

ἀκτινοβόλησις· «τὰς περικύκλω ἀποδισκεύσει ἀκτινοβολήσεις βίβη καὶ λόγῳ» 258,81.

Ἀλμυριωτικὸν λίνειον ὕφασμα, δηλ. τὸ ἐν Ἀλμυρῷ τῆς Θεσσαλίας κατασκευαζόμενον 280,21.

ἀναγγάρευτος, ον. Θεόδωρος Κομνηνός· «ἃ γὰρ καὶ οἱ πρὸ τοῦ βασιλείς καὶ ὁ μακρὸς διετήρησε χρόνος ἀζημίωτά τε καὶ ἀναγγάρευτα» 298,86.

ἀνακριβῶς (ἐν τῷ κώδ. ἀνακρίβως) 273,81. Ἡ λέξις ἀναφέρεται ἐκ μαρτυριῶν ἰθ' αἰῶνος ἐν τῇ τοῦ Κουμανούδη συναγωγῇ νέων λέξεων.

ἀνεπισκόπως· «ἂν τε γοῦν ἐπισκοπήσαι θελήσεις, ἂν τε κατέχειν ἀνεπισκόπως ἐπισκοπήν, ἢ τῶν Γρεβενῶν ὑπερτέρα» 252,7.

ἀνισχυρότης. Θεόδωρος Κομνηνός· «τὸ ἀνίσχυρον ἔξει ἢ καταψηφιζομένη ἀνισχυρότητα τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου» 298,7. Κατὰ τὰ λεξικά ἀναφέρεται τὸ ἀνισχυρότης ἀπλῶς ἀμαρτύρως ἐν παλαιῷ τινι γλωσσάρῳ.

ἀντιβοηθία· «καὶ τῆς ἀλλήλων ἀδελφικῆς ἀντιβοηθείας καὶ συγκροτήσεως ὡς πόλιν ὄχυράν αὐτάς (= τὰς ἐκκλησίας) γενέσθαι» 294,80.

ἀντιπεριπατῶ· «καὶ γεγόναμεν οἱ τῶν διαφορῶν πόλεων κάτοικοι ὁδὸν μυρμηκῶν ἀπομιμούμενοι, καὶ ἀντιπεριπατοῦμεν εἰς τὰς πόλεις πάσας καὶ ἀντιβαίνομεν» 294,8.

ἀντιφώνημα· «ἱερὸν ἡμῖν οὐκ ἐξήχηται ἀντιφώνημα» 293,11. Ἡ λ. εἶναι γνωστὴ ἐκ πηγῶν ἰθ' αἰῶνος ἐν τῇ τοῦ Κουμανούδη συναγωγῇ νέων λέξεων.

ἀποβραβεύω· «οὐκ εἰκάζω τούτῳ ἀποβραβεύσει τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα» 292,1.

ἀποτοξάζω· «ὥσει βέλος --- ταύτην ἀπετοξάζετο» = τὴν γλῶσσαν ταύτην ὡς βέλος ἐξετόξευε 254,12.

ἀπόψημα· «καὶ με βαλανεῖον εἶχεν καὶ τὰ ἀποψήματα μετὰ τὴν λουσιν αὐτοῖς ἐπαναπαύμενον» 271,2. Τὸ ἀπόψημα γνωστὸν ἐν τοῖς λεξικοῖς ἐκ γλώσσῃς τοῦ Ἑσυχίου.

ἀριστοεργός· «εἶτα σὺ οὐ θαυμάζεις καὶ δι' ἐπαίνου τίθεις πολλοῦ τὸν ἀριστοεργὸν ἡμέτερον Κομνηνόν»; 276,18. Αὐτόθι (276,3) καὶ ὁ γνωστὸς τύπος, ἀριστοεργός.

βραχυπρόσδοος, ἡ· 296,25. Θεόδωρος Κομνηνός. Ὁ Κομμανοῦδης ἐν τῇ συναγωγῇ λέξεν ἀθησαυρίστων ἐν τοῖς λεξικοῖς (σ. 61) σημειοῦται τὸν οὐδέτερον τύπον. γερανέον, τὸ· «τὸ δὲ σχονίον ἦν γερανέον λινοῦν» 269,36.

γύρας, ἡ· «ὁ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας διάκονος, πατριαρχικὸς νοτάριος καὶ διδάσκαλος τῆς γύρας, ὁ Κοστομύρης» 276,6.

διεκνήχομαι· «τὴν ὀροθυνομένην ἐκ τῶν πραγμάτων τέως ζάλην καὶ τὸν βρασμόν, θεοῦ συνεπαρήγοντος, κουφότερον διεκνήξομαι» 257,25.

διπλότης, ἡ· «τὸ ἐκ τῆς τῶν σφραγίδων διπλότητος δῆθεν ἰσχυρόν» 271,21. ἐγγραμμάτως· «δέον φήθην καὶ ἐγγραμμάτως ὑποκλινάι σοι κεφαλὴν καὶ περὶ ἐκείνων ἀπολογήσασθαι» 270,18. «ἐχρῆν --- πρὸς τὸ σὸν ὕψος ἐγγραμμάτως διομιεῖσθαι 288,21.

ἐκκάνονον, τὸ· Βαρδάνης· «οὐδὲν ἐκκάνονον ἐγεγόνει παρ' αὐτοῦ» 257,37.

ἐκουσιάζω· «νῦν δὲ ἀκουσιάζοντος μὲν τοῦ σώματος, ἐκουσιάζοντος (sic) δὲ τῆς ψυχῆς, δυσὶν ἐγὼ μερίζομαι πάθεισιν» 283,21. Ἐν τοῖς λεξικοῖς σημειοῦται μόνον ἡ παθητικὴ τοῦ ῥήματος τούτου φωνή.

ἐλκεσίβρυτος· «ἐγὼ δὲ τοῦτο τὸ μέρος εἰμι ἐλκεσίβρυτος καὶ ζῶν ὄζω» 255,30. Ὁ ἐκδότης ἔγραψεν ἐκ παραναγνώσεως ἐλκεσίβρωτος.

ἐναποκρούεσθαι τὰς ἐντεύξεις 286,24. Ἐν τῷ ΘΣ ἐνεγράφη ὁ ἐνεργητικὸς τύπος.

ἐνδιδάσκαλος· «κατὰ τὴν ἀληθεστάτην ἀποστολικὴν καὶ ἐνδιδάσκαλον καύχησιν» 261,8.

ἐννοσσιεύεσθαι· «ὡς --- τὰ τοῦ ἀγροῦ στρουθία τούτοις ἔχει ἐννοσσιεύεσθαι» 247,8.

ἐνοδος, ἡ· «ὑμῖν δὲ εὐδρομος καὶ ἀπρόσκοπος διὰ τῶν λατινικῶν χωρῶν ἕως Ῥώμης ὁδός, ἐνοδος δὲ καὶ ἡ τοῦ μεγαλοεργοῦ ἡμετέρου Κομνηνοῦ ἐπικρατεία» 266,20. Κατὰ τὸν ΘΣ ἡ λέξις ἐνοδος φέρεται ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἑσυχίου οὐχὶ ὡς γλῶσσα ἰδία, ἀλλ' ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ ὁδοιδόκος, ἧτοι «κακοῦργος ἐνοδος, ληστής», καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀμάρτυρος, ὁ μὲν Ἀλβέρτος μετέβαλεν αὐτὴν εἰς ἐνόδιος, ὁ δὲ Schmidt εἰς ἐν ὁδοῖς· ἀλλ' ἦδη τοῦ Ἀποκαύκου ἡ μαρτυρία βεβαίωσι τὸ παρ' Ἑσυχίω ἐνοδος, ὅπερ ἄλλως εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὀρθόν.

ἐπαυχενίζομαι· «ζυγὸν δουλείας ὑπέρχονται καὶ τὸ δεσπόσυνόν σου ἐπαυχενίζονται» 247,2. Ἐν τοῖς λεξικοῖς φέρεται μόνον ὁ ἐνεργητικὸς τύπος· τὴν μετοχὴν ἐπαυχενιζόμενοι εὗρον ἐν τῇ ἐκθέσει πρεσβείας ἀνανώμου τινὸς τοῦ 13-ου αἰῶνος μητροπολίτου Ἐφέσου (=Νικολάου Μεσαρίτου), ἐκδοθεῖσα ἐν Μόσχᾳ τῷ 1893 ὑπὸ τοῦ ῥώσου ἀρχιμανδρίτου Ἀρσενίου. Ὁ μητροπολίτης οὗτος ἐν σελίδι 12 λέγει· «τὸν εὐαγγελικὸν ζυγὸν ἐπαυχενιζόμενοι καθωμολόγησαν στέργειν» κτλ.

- ἐπίρρυπον, τὸ «ἀπερρίφη καὶ ἐβδελύχθη διὰ τὸ τοῦ γεγραφότες ἐπίρρυπον» 293,19.
- εὐθυϊτηρία, ἡ «ὁ λαὸς ἐπισκοπικαῖς ὀρθοτομίαις τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου πρὸς τὴν σωτήριον εὐθυϊτηρίαν ἐπαναφέροίτο» 260,5.
- εὐσυνέτως· «εὐσυνέτως ἀπολογούμενον» ἐγνώρισα 272,19. Γινώσκεται ὁ ἐπιρρηματικὸς οὗτος τύπος μόνον ἐκ τοῦ Σουΐδα ὡς ἐρμῆνευμα τοῦ ἀστικῶς.
- ἰσόστατος, ὁ «ἐκάστη πλάστιγγι τὸ ἴσον διδούς ἔστηκεν ἐπ' ἄμφοῖν ἰσόστατος» 261,29.
- ἰσοτυπέω. Θεόδωρος Κομνηνός· «ἰσοτυποῦσι καὶ τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς πύρρωθεν» 298,38. Κατὰ τὰς συλλογὰς Σοφοκλέους καὶ Κουμανούδη γινώσκονται ἐκ τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου μόνον αἱ μετοχαὶ ἰσοτυποῦν, ἰσοτυποῦσα.
- ἰυγγῶδεις λόγοι 257,2. Βαρδάνης.
- καθ' ἡμέρος σκόλοψ 244,33.
- καινοτερπέες, τὸ «ἐν τοῖς καινοτερπέσιν ἀκούσμασι» 241,14.
- καταβόλαιον χρημάτων = καταβολή 267,19. Παρὰ τῷ Herwerden, Lexicon graecum suppletorium, σ. 427, φέρονται δύο χρήσεις ἐκ παπύρων, ἐν οἷς αἱ λέξεις ὡς γνωστὸν εἶναι ἄντοι. Ὁ Herw. γράφει καταβολαῖος, ἂν καὶ αἱ ῥηθεῖσαι χρήσεις παρουσιάζουσι τύπον οὐδέτερον.
- κτενοσακκοῦλα, ἡ «πρὸς ἔνδυμα κτενοσακκοῦλης» 280,21.
- λιθιασμός, ὁ «χρόνιος περὶ τοὺς νεφροὺς ἐγένετό μοι λιθιασμός» 255,22.
- λίνοιον ὕφασμα 280,21. Παρὰ τῷ Σουΐδα γλῶσσα ἀμάρτυρος, λίνοιος μίτος.
- λυχνυαυγέω· «ἐκείνος --- χορηγήσαι τὸ ἀπλανές καὶ λυχνυαυγήσαι τοῖς ἀγνοοῦσι τὸν ἄξιον» = ἀρχιερέα 253,6.
- μεγαποίμην, ὁ «εὐχῆς τοῦ μεγαποίμενος Ἀθηῶν φρουρούμενος» 259,29.
- μελανόκρεων, τὸ «διὰ τὸν ἐνοχλοῦντά μοι χυμὸν μελαγχολικὸν οὐδὲν τὸν ἐμὸν οἰσοφάγον διέρχεται μελανόκρεων» 279,21.
- μελίχυμος λαλιά 256,21. Ἡ λέξις γνωστὴ μόνον ἐκ χρήσεως τοῦ 19' αἰῶνος· ὅρα Κουμανούδη Συναγ. νέων λέξεων σ. 636.
- μετάπτησις, ἡ «τῶν τοῦ οὐρανοῦ πετεινῶν αἱ πτήσεις καὶ μεταπτήσεις» 259,16.
- νυμφοστολήματα τῶν ἡλιοειδῶν θυγατέρων σου 245,13.
- οἰχομοδίων δόσις 297,34. Θεόδωρος Κομνηνός.
- ὀλιγόποσον, τὸ 297,8. Θεόδωρος Κομνηνός.
- πανδαμάστωρ χρόνος 243,19.
- πανυπερέντιμος· «ὁ παρῶν πανυπερεντιμότητος ἄνθρωπος» 243,9.
- πανυπέροχος, ὁ 249,21.
- πανυπέροφος, ὁ 257,2.
- περιλορδίζω· «ποταμὸς δὲ τὴν βᾶσιν τούτου κάτω κυκλοῖ καὶ περιλορδίζει ταύτην καὶ περισύρεται» 245,10.
- περιχάρισσασθαι 265,17.
- περιχρώζομαι· «πηλὸς οὐ διαφέρει πηλοῦ, ἂν ἕξωθεν χρυσοῦ περιχρώζηται» 287,7.
- πλωϊμολογία. Θεόδωρος Κομνηνός· «μηδὲ εἰς πλωϊμολογίαν ἔλκεσθαι τοὺς ἀλιεῖς» 298,28.

πολυπρόσδος, ἡ 296,24. Θεόδωρος Κομνηνός. Σημειοῦται ἡ λέξις ἐν τῇ τοῦ Κουμανοῦδῃ συναγωγῇ νέων λέξεων ὡς ἐσχηματισμένη τὸ πρῶτον ὑπὸ Κ. Παπαρρηγοπούλου.

πρόσακος, ὁ «εἰκότως πρὸς τὰ ἄλλα τοιαῦτα σάκη ὠνόμασται πρόσακος» 244,26. Λογοπαίγιον περὶ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ φρουρίου Προσάκου.

συμβλουργέω. Θεόδωρος Κομνηνός «τὸν γοῦν ἱερὸν ὑμᾶς μελισσῶνα ἕκαστον παρὰ τῇ ἑαυτοῦ καταδύσει τὸ μέλι συμβλουργοῦντα τῆς ἀρετῆς ὑπαναστῆναι διερεθίζομεν» 252,28.

σιταρκισμός, ὁ. Θεόδωρος Κομνηνός «εἰς σιταρκισμὸν κάστρου» 297,32.

στεμματοφορία, ἡ 285,17.

συγχωρίζομαι «τὰ κατὰ συνθήκην ὀνόματα συγχείμενα μὲν οὐσίαν σημαίνουσιν ἰδικῶς, ῥήμασι δὲ προστιθέμενα μετὰ οὐσίας ἐνέργειαν, τοῖς δὲ κατὰ λέξιν συγχωρίζομενα οὐδενὸς ὑπάρχει σημαντικόν» 251,29.

συναλκυσμός, ὁ 297,15. Θεόδωρος Κομνηνός.

συνολιγῶ. Θεόδωρος Κομνηνός «συνωλίγωσε τὰ κατὰ τόπους ἐτέρους κτησεῖδια» 297,1.

συσσαθρόω «τὰ τοῦ βίου περιστατικὰ συσσεσαθρώκασι με» 293,38.

τροχόομαι «χειμῶν γὰρ καὶ ὁ γέρων τροχοῦται» 246,9.

ὑπαμβλύνω «ὑπαμβλύνοι τὸν ἔλεον» 250,2. Τὸ ῥῆμα τοῦτο εἶναι σημειωμένον ἐν τῷ ΘΣ, ἀλλ' ἀμαρτύρως.

ὑψηλόθρονος, ἡ «τάς εἰσφοράς τινων ἀποσκοπῶν μητροπόλεων καὶ μᾶλλον τῶν ὑψηλοθρόνων καὶ ἀνατολικῶν» 251,26.

ὑψηλωνυμέομαι «αἱ ὑψηλωνυμούμεναι» μητροπόλεις 251,21.

φιλοαιλιανός, ὁ «σοῦ πάντως ὄντος φιλοαιλιανοῦ» 279,32.

χειραγωγητής, ὁ. Θεόδωρος Κομνηνός «ὑφ' ὑμῖν χειραγωγηταῖς» 253,7.

χειρουργάτις, ἡ «γυναϊκᾶς ἔργων ἀνδρικῶν τελεσιουργοὺς καὶ χειρουργάτιδας» 242,19. Ὁ ἄρσεν. τύπος ἐσημειώθη ἐν τῷ ΘΣ.

χοιροδεκατία, ἡ 297,34. Θεόδωρος Κομνηνός.

χρυσάκτινον, τὸ «τῶν χρυσακτίνων σου ῥημάτων ὁ φωτισμὸς ἐνήστραψε» 248,28. Ἐν τῷ ΘΣ ἐσημειώθη τὸ χρυσάκτιν, ὁ, ἡ.

ψηφοφόρημα, τὸ 261,22.

Ἡ ἀναγραφή τοσοῦτων λέξεων ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἀποκαύκου φανεροῖ ἀρκούντως, ὅτι ὁ βυζαντινὸς οὗτος ἐπιστολογράφος εἶναι ἀξιόλογος καὶ ἐκ γλωσσικῆς ἐπόψεως, οὐχὶ δὲ μόνον ἱστορικῆς. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ πολυάριθμοι οὐσαι καὶ ἠτοιμασμένοι ὑφ' ἡμῶν πρὸς ἑκδοσιν ἐκ πολλοῦ μένουσιν ἀτυχῶς εἰσέτι ἀνέκδοτοι· ἀλλὰ καὶ αἱ ἤδη ἐκδοσόμεναι ὑπὸ τοῦ Βασιλειέβσκι παρουσιάζουσι τὸν Ἀπόκαυκον εὐρέως ἀρχαιομαθῆ.

Εἰς ἀκριβῆ δὲ παράστασιν τοῦ καιμένου ἐν τῷ κώδικι 250 καὶ εἰς κατάληψιν ἀσαφῶν τινων τόπων τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ προστιθέμεθα νῦν ὡδε τὰς ἐπομένας παρατηρήσεις.

1.

Πρὸς τὴν κραταιὰν Δούκαιναν.

241,5 κοινωφελῆ κατορθώματα.

Σημειοῦ τὴν ἐν τῷ κώδικι γραφὴν κοινωφελῆ.

241,14 «οὕτως οὐδ' ἐν τοῖς κοινοτερπέσιν ἀκούσμασι ἀνέχῃ μόνῃ» κτλ.

Ἀνάγνωθι κατὰ τὸν κώδικα καινοτερπέσιν ἀκούσμασιν.

241,17 «Ἡμεῖς δὲ τί σοι ὑπὲρ πάντων τούτων ἀνταποδώσομεν ἢ τὰς πρὸς θεὸν ἰκεσίαις» κτλ.;

Ἐν τῷ κώδικι οὐχὶ ὑπὲρ, ἀλλὰ περὶ· καὶ πάλιν οὐχὶ ἀνταποδώσομεν, ἀλλ' ἀνταποδώσωμεν.

241,18 εἰς χρόνους.

Ἐν τῷ κώδικι ἐς οὐχὶ εἰς.

241,19 οὐ καὶ ἔργα.

Τὸ ἔργα ἔγραψεν ὁ ἐκδότης ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι ἔρμα.

242,6 «μὴ νέφος βαρβαρικὸν ποθεν ἐπελθὸς ζοφώσῃ τὰ καθ' ἡμᾶς.

Ἐν τῷ κώδικι ποθὲν... ζοφώσει.

242,8 πρὸς σκεδασμόν.

Τὸ σκεδασμόν ἔγραψεν ὀρθῶς ὁ ἐκδότης, ἀλλὰ δὲν ὑπεσημείωσε τὴν ἐν τῷ κώδικι γραφὴν κεδασμόν.

242,17 «οἱ δ' ἐργάται ὀλίγοι ἄγροικοὶ γὰρ ὄντες» κτλ.

Ἀνάγνωθι κατὰ τὸν κώδικα οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι ἄγροικοὶ κτλ.

242,22 «θαρροῦσι, οὔσαι---τὴν περὶ ψυχῆς φόβον ἔχουσι.

Γράφε θαρροῦσιν---τὸν.

242,23 Σεράμεια τείχη.

Ἐν τῷ κώδικι σεράμια, ἀλλ' ὀρθῶς ὁ ἐκδότης προτείνει νὰ διορθωθῇ τοῦτο εἰς Σεμιράμεια, καὶ τοῦτο βοηθεῖα τοῦ Σουίδα, παρ' ᾧ κεῖται ἀμάρτυρον τὸ «Σεμιράμεια τείχη».

242,25 Καὶ μὴ μοι λέγε, ὡς ἔστιν ἐνταῦθα ὁ σὸς ἀνδράδελφος καὶ ὑπ' αὐτὸν στρατιά.

Ἀνάγνωθι καὶ ἡ ὑπ' αὐτὸν στρατιά.

242,29 κατοικοῦσι ἄγριοι.

Γράφε κατὰ τὸν κώδικα κατοικοῦσιν.

2.

Πρὸς τὸν κραταῖον Κομνηνόν.

243,7 ὀπόσους τῆς ἐνδείας χεῖμαρροι κατασύρουσιν.

Ἐν τῷ κώδ. παρασύρουσιν.

243,12 πρὸς τὴν σῆς φιλοτιμίας ἀπέπτυσε θάλασσαν.

Ἐν τῷ κώδ. τὴν τῆς σῆς.

243,25 χαριζόμενος καὶ τοῖς ποτε τροφίμοις.

Ἐν τῷ κώδ. ποτέ.

243,31 Τὸ δὲ ἔργον τοῦτο καὶ οἱ τῆς Ἀσίας ὑποθαυμάζονται.

Ἀνάγνωθι κατὰ τὸν κώδικα ἀποθαυμάζονται, οὐχὶ δὲ ὑποθαυμάσσονται, ὡς σημειοῦται ἐν τῷ πίνακι διορθώσεων τοῦ Kurtz.

3.

Πρὸς τὸν κραταιὸν Κομνηνόν.

244,18 περὶ πολίσματος τούτου.

Ἐν τῷ κώδ. ἐνάρθρως περὶ τοῦ.

244,81 καὶ σὺ ὁ τοῦ θεοῦ ὑποστράτηγος καὶ τὴν μεγάλην ταύτην πόλιν ὑμετέραν ποιήσεται.

Ἐν τῷ κώδ. καὶ σὺ αὐτὸς ὁ---ἡμετέραν ποιήσεται.

245,3 χραιοθήσεσθαι, τὸν τε Πρόσακον αὐτῷ τῷ λογισμῷ περιερχόμενος καὶ κοιλαίνω χεῖρας κτλ.

Σημειοῦ τὴν ἐν τῷ κώδικι ἐσφαλμένην γραφὴν χραιοθήσεσθαι, τὸ δὲ περιερχόμενος διόρθου εἰς περιέρχομαι, τοῦθ' ὅπερ ἔχει αὐτὸς ὁ κώδιξ.

245,4 Ἀξιοῦ, ὃν δὴ Βαρδάριον ἢ ἀγελαία γλῶσσα καλεῖ καὶ παλαιὰ τῶν ποταμῶν ἠγνοηκῖα ὀνόματα.

Γρ. καὶ τὰ παλαιὰ, τὸ δὲ ἀγελαία κεῖται ἐν τῷ κώδικι περισπωμένως. Τὸ Ἀξιοῦ, ἂν καὶ οὕτως εἶναι γεγραμμένον ἐν τῷ κώδικι, διόρθου εἰς Ἀξιοῦ.

245,6 ποσὶ δὲ γηραιῶσι περὶ ὄχθας τούτου (= τοῦ Ἀξιοῦ) ὀρχοῦμαι τῷ λογισμῷ.

Γρ. ποσὶ τε---περὶ τὰς ὄχθας κτλ.

245,8 ἀναρριχᾶται φρούριον τοῦτο πρὸς ὕψος.

Γρ. ἀναρ. τὸ φρούριον κτλ.

245,15 τὰ <δὲ> νῦν ἢ μελετώμενα ἢ τελούμενα νυμφοστολήματα τῶν ἡλιοειδῶν θυγατέρων σου πόσους σοὶ πλέξουσι τοὺς στεφάνους, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν, τοῦ σου κλήρου, πραττόμενά τε καὶ συντελούμενα καὶ ὡς προδίδως ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τὴν οἰκίαν ψυχὴν.

Ἄντι τοῦ προδίδως ἢ προδήλος ὁ κώδιξ ἔχει τὸ προδήλως, ἴσως δὲ ὀρθῶς.

245,26 ὅπως τοὺς βίβη καὶ τῷ λόγῳ τῶν λοιπῶν διαφέροντας ἀποδιαστέλλεις τῶν ἄλλων καὶ καθίζεις ἐπὶ θρόνων ἐπισκοπικῶν.

Γράφει κατὰ τὸν κώδικα καὶ λόγῳ---τῶν ἐπισκοπικῶν.

245,33 σίμβλοις ὡςπερ τοῖς θρόνοις---ἐναποτίθης εἰς μελιτουργίαν.

Ἐπειδὴ ὁ ἐκδότης πολλαχοῦ σημειοῦται τὰς ἐν τῷ κώδικι ἐσφαλμένας γραφάς, προστεθήτω καὶ ὧδε τὸ ἐν αὐτῷ σίμβλοις, ὅστις ὅμως ὀρθῶς ὕστερον ἔχει τὸ μελιτουργίαν.

245,86 ἄνδρε τούτω οὐμενοῦν---δευτερεύοντες.

Ἐν τῷ κώδ. οὐμενουν.

246,3 περὶ μάχας ἐπτοημένος---ἐπιγιγνώσκεις.

Πρόσθες τὴν ἐν τῷ κώδ. γραφὴν ἐπτωημένος· κατ' αὐτὸν ὁ Ἀπόκαυκος ἔγραψεν ἐπιγιγνώσκεις.

246,9 Ἐγὼ---τῷ χρόνῳ καμπτόμενος, ἀλλὰ δῆτα καὶ τῷ καιρῷ χαιμῶνος γὰρ καὶ ὁ γέρον τροχοῦται, καὶ τὸ τῆς κωμωδίας εἰπεῖν πέντε σισύραις διὰ τὸ ψυχὸς ἐγκεκορδυλημένος, ὅμως---τοῦ ἐμοῦ ἐξείρπυσα χηραμοῦ καὶ γένωμαι σοῦ ἐχόμενα κτλ.

Ἀντὶ τῶν χειμῶνος καὶ σισύραις ὁ κῶδιξ ἔχει τὸ χειμῶν καὶ τὸ σισύρες, καὶ πάλιν κατωτέρω ψύχος, γένωμαί σου. Τὸ χωρίον εἶναι σαφές, ἀλλὰ πρέπει νὰ διευθετηθῇ οὕτως. «Ἐγὼ δὲ νόσω μὲν καὶ γήρα παλαιῶν, οὐχ ἦττον δὲ καὶ κατὰ τοὺς ὄφεις ὅποσα καὶ φωλεῶ τῇ κέλλῃ μου ἐνεργόμενος καὶ ὡς ἐκεῖνοι πρὸς κύκλον τῷ χρόνῳ καμπτόμενος, ἀλλὰ δῆτα καὶ τῷ καιρῷ (χειμῶν γὰρ καὶ ὁ γέρον τροχοῦται), καὶ τὸ τῆς κωμωδίας εἰπεῖν πέντε σισύραις διὰ τὸ ψύχος ἐγκεκορδουλημένος, ὅμως» κτλ.

246,14 εὐτυχέστεροι οἱ Ἰλλύριοι, τὴν σὴν θέρμην εἰς ἑαυτοὺς μεθεικίσαντες.

Γρ. μεθεικύσαντες. Ὁ ἐκδότης ἐτήρησεν ἐν τῷ κειμένῳ τὴν γραφὴν τοῦ κώδικος· ἀλλ' οὗτος ἔχει καὶ ἄλλην ἐσφαλμένην γραφὴν, τὸ ἰλλυρίοι.

246,17 ἕως ἂν ἀποκάμψῃς (γρ. ἀνακάμψῃς) κάκεισε καὶ ἐπιλάμπων ἐπιλάμψῃς καὶ πρὸς ἡμᾶς.

Πρόσθετε ἐνταῦθα τὰς ἐν τῷ κώδικι γραφὰς ἀνακάμψῃς, ἐπιλάμψῃς.

246,21 τοῖς γέρουσι.

Ἐν τῷ κώδικι τοῖς γέρουσιν.

4.

Πρὸς τὸν κραταιὸν Κομνηνόν.

246,28 ἀπόλλεις.

Ὁ ἐκδότης λέγει cod. ἀπόλεις. Τοῦναντίον ὁ κῶδιξ ἔχει τὸ ὀρθὸν ἀπόλλεις.

247,2 δεσπόσυνον.

Πρόσθετε τὴν ἐν τῷ κώδ. γραφὴν δεσπόσινον.

247,16 τῶν --- σχοιניσμάτων.

Τὸ τῶν ἐκ διορθώσεως τοῦ ἐκδότου ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι τὸν.

247,80 ἄγκυστρον.

Γρ. ἄγκιστρον. Ὁ ἐκδότης ἐτήρησεν ἐν τῷ κειμένῳ γραφὴν τοῦ κώδικος.

247,82 Τροπολογείσθω.

Τοῦτο ἐν τῷ κώδ. ἔχει οὕτω· τροπολογίσθω.

247,86 πόλις εὐγενῆς εὐγενεῖ πρέπουσα, πόλις Θετταλίας κολωνία.

Ἐν τῷ κώδ. κολώνια, οὐχὶ κολωνία. Σημειῶσαι ἔτι τὴν ἐν τῷ κώδ. γραφὴν εὐγενεῖ, ἣν ὁ ἐκδότης διώρθωσεν ἐν σιωπῇ εἰς εὐγενεῖ.

5.

Ὁ ἀριθμὸς οὗτος παριστᾷ ἀπόκρισιν Γεωργίου τοῦ Βαρδάνη εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποκαύκου.

248,17 Γεωργίου Βαρδάνη.

Ἐν τῷ κώδ. τοῦ Βαρδάνη.

248,22 ποιῶντες σοί.

Ἐν τῷ κώδ. ποιῶντές σοι.

248,25 οὐποτε δὲ τοσαύτης ἐπεφόρημαι χαρμονῆς.

Γρ. ἐμπεφόρημαι. Ὁ ἐκδότης ἐτήρησεν ἀδιόρθωτον γραφὴν τοῦ κώδικος.

248,28 οὐποτε δὲ τοσαύτης ἐ(μ)πεφόρημαι χαρμονῆς, ὁπόσης εἰς τὸ παρόν, οὐχ ὅτι θυμῆρη τινά μοι γέγραφας καὶ ἀναπαύσεως οὐ τῆς τυχοῦσης προσκλη-

τικά, ἀλλ' ὅτι καὶ περὶ πού τὴν τῷ μεγαλοκῆρυκι Παύλῳ ἀβάτην Ἰλλυρίδα διάγοντί μοι τῶν χρυσακτίνων σου ῥημάτων ὁ φωτισμὸς ἐνήστραψε, τελεώτατε.

Τὸ ἀβάτην ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ ἀνατὴν εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀκατάληπτον. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ (ιε', 17—19) καυχᾶται, ὅτι ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ «μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ», ἐπομένως ἀνέβη μέχρι τοῦ τόπου τούτου. Ἐντεῦθεν ὑποπτεύομεν ὅτι τὸ ἀνατὴν θὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ταχυτήτος τοῦ καλλιγράφου, ἄλλως εἰπεῖν λῶβησις τῆς γνωστῆς λέξεως ἀναβατός, ἢ, ὄν. Ἴσως λοιπὸν ὁ Βαρδάνης εἶχε γράψει περὶ πού τὴν τῷ μεγαλοκῆρυκι Παύλῳ ἀναβατὴν Ἰλλυρίδα. Τὸ δὲ μετὰ τὸ ἐνήστραψε κόμμα δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ κώδικι, ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τὸ ἐνήστραψε εὐρίσκεται αὐτόθι τὸ τελεωτ^{τ'}, ὅπερ ἀναγνωστότερον τελεώτατα ἐπισημαστικῶς.

249,8 οὕτω σοφῶς λίαν καὶ φιλανθρώπως φήθης ἐλεῖν καὶ μεθελκύσαι περὶ τὰς σὰς με μακαρίας καὶ ἡμέρους σκηνάς, καὶ ὥσπερ τις ἐπαγωγὸς νυμφοστόλος ἐτέρην ὠραιότεραν ἀντιπαραδεικνὺς πείθεις με τῆς προ(με)μνηστευμένης ἀφροντιστεῖν, ὅλον δὲ τὸν ὀφθαλμὸν διδόναι τῇ παρὰ σοῦ νυμφαγωγουμένη καὶ κάλλους αὐτῆς ἐλευθεριότατος ἐτοιμῶς ἄγαν ἀλίσκεσθαι.

Ἐν τῷ κώδ. ἐλευθεριοτ^{τ'}, ὥστε ἐλευθεριώτατα ἐτοιμῶς ἄγαν ἀλίσκεσθαι. Ἡ μετὰ γενικῆς σύνταξις ἐνταῦθα τοῦ ἀλίσκεσθαι (= κάλλους αὐτῆς ἀλίσκεσθαι) εἶναι σημειώσεως ἀξία, ἐν μὴ μεταξύ τῶν καὶ κάλλους λείπη τι, οἷον ἀπὸ ἧ ὑπὸ τοῦ.

249,19 κατολιγορεῖσθαι.

Πρόσθετε ὅτι ὁ κώδιξ ἔχει τοῦτο ἡμαρτημένως, κατολιγορεῖσθαι.

249,27 διεκόμισε καὶ ἐκκλησίᾳ ἐντέταχεν, οὐ μόνον τῆς παλαιᾶς εὐεστηρίας αὐτάρκη τὰ ἴχνη περισφζούση, ἐν τε σπορίμη καὶ ἀμπελουργουμένη γῆ, πολυανθρώπων παροικία, εἰς μηδὲν ἐλκομένη παρὰ τῶν ἐκλεγόντων δημόσια φορολογήματα κτλ.

Πολλὰ διώρθωσεν ἐνταῦθα ὁ ἐκδότης, χωρὶς νὰ σημειώσῃ τὰ διορθωθέντα. Οὕτως ἐν τῷ κώδικι ἀναγινώσκεται φανερώτατα διεκόμησε καὶ ἐκκλησίαν ἀμφοτέρα ἐσφαλμένα. Ἐν τῷ κώδικι ὡσαύτως ἀναγινώσκομεν πολυανθρώπων παροικία, τὸ δὲ εὐεστηρίας ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι εὐετηρίας θὰ εἶναι φανερῶς σφάλμα τυπωτικόν. Τὸ ὅλον χωρίον δεόν ἴσως νὰ διορθώσωμεν καὶ στίξωμεν οὕτως: οὐ μόνον τῆς παλαιᾶς εὐετηρίας αὐτάρκη τὰ ἴχνη περισφζούση ἐν τε σπορίμη καὶ ἀμπελουργουμένη γῆ πολυανθρώπου παροικίας κτλ. Σημειοῦ δὲ καὶ τὸ κατόπιν ἐλκομένη, ὅπερ φαίνεται σημαῖνον τὸ ἡμέτερον ἐπιβαρυνομένη.

250,10 ὁ μέγας Ναυπάκτιος.

Ἐν τῷ κώδ. ὀρθῶς Ναυπάκτου, ἐνθα νοεῖται ὁ Ναυπάκτου μητροπολίτης Ἰωάννης ὁ Ἀπόκαυκος.

250,12 ἀλλὰ τὸ κατ' ἐμὲ πρὸς τὸ εὖ διαθέμενος μεταβήσομαι κτλ.

Ἀνάγνωθι κατὰ τὸν κώδικα τὰ κατ' ἐμὲ κτλ.

250,16 Ἦς καὶ γράμμα σοφὸν ἐλπίζω δέξασθαι διὰ τοῦ παρόντος, τί τὸ ποιητέον ἐλευθέρως ἀναδιδάσκον με, τὸν γλῶσσαν διαπαντός ὑπὲρ τοῦ σοῦ ὀνόματος κινουόντα εὐχάριστον.

Πρόσθεσ τὴν ἐν τῷ κώδικι ἐσφαλμένην γραφὴν ἀναδιδάσκων καὶ ἀντὶ τοῦ τὸν γλῶσσαν ἀνάγνωθι τὴν γλῶσσαν. Οὕτως ἔχει ὁ κώδιξ.

6.

Ἀντίγραμμα πρὸς αὐτὸν τοῦ Ναυπάκτου.

251,8 ἄξιον μὲν ἐπισκοπῶν κρίνω σε, ἀλλ' οὐ ταύτης ἢ ἐκείνης τῶν χαμερπῶν καὶ ὑπὸ ἀρχάς.

Γρ. ἐπισκοπῆς. Οὕτως ἀναγνωστέον τὴν ἐν τῷ κώδικι συντετμημένην λέξιν.

251,9 λυχναίου φωτός.

Οὕτως ἐν τῷ κώδικι. Ὁ Kurtz διώρθωσεν εἰς λυχναίου ἄνευ ἀνάγκης, διότι ὁ τύπος λυχναῖον φῶς εἶναι ἤδη γνωστὸς ἐκ τοῦ λειμωναρίου τοῦ Μόσχου (Migne, τ. 87, σ. 2908a)· εὐρίσκεται δὲ οὗτος οὕτω κατακεχωρισμένος καὶ ἐν τῷ λεξικῷ τοῦ E. A. Sophocles, σ. 724.

251,10 εὐβουλίας.

Ἀντὶ τούτου ὁ κώδιξ ἔχει τὴν γραφὴν εὐβουλείας.

251,28 ὡς γε κατ' οὐδενός ὑποκειμένου λεγόμενα.

Ἐν τῷ κώδ. ὀρθῶς ὡς τὰ κατ'.

251,31 Καὶ ἂν τις καὶ ἐπὶ ταύταις κλησιν διείλε καὶ ὑπαρξιν, ἢ οὐδὲ εὖρε δηλοῦν ἐκάτερον τῶν μερῶν ἢ κλησιν μόνην πραγμάτων ἔρημον.

Γράφε κατὰ τὸν κώδικα οὐδὲν εὖρε.

252,1 εἰ μὴ τὸ φιλοδοξεῖν διεκώλυσεν.

Ἐν τῷ κώδ. διεκώλυεν.

8.

Πρὸς τὸν κραταιὸν Κομνηνόν.

253,24 τὸν --- βάδον.

Ἐν τῷ κώδ. ἐσφαλμένως τὸ --- βάδον.

253,29 καὶ δρόμον ὄψεσθε χωλῶν, τὸ τῆς παροιμίας.

Ἐν τῷ κώδ. ἐσφαλμένως ὄψεσθαι.

253,32 Οἶον δέ μοι κόνδου πικρίας ἔμελλε --- κινᾶν.

Περὶ τοῦ κόνδου πικρίας πρβλ. ΘΣ.

254,2 θάνατον ἤκουσα τοῦ μεγάλου Κερκύρων καὶ διάδοχον ἐκείνου προβαλέσθαι μετακαλοῦμαι.

Ἐν τῷ κώδ. προβάλεσθαι.

254,12 ὡσεὶ βέλος ἐν χειρὶ δυνατοῦ κατὰ τῶν ἀντίων τούτων ἐκείνος ταύτην ἀπετοξάζετο.

Ἀντὶ τοῦ ἀντίων ἀνάγνωθι κατὰ τὸν κώδικα ἐναντίων. Περὶ τοῦ ὡσεὶ βέλος ἐν χειρὶ δυνατοῦ παράβαλε ψαλμ. ρκς', 4.

10.

Ἀντίγραμμα.

255,9 τιμία καὶ ἱερά κεφαλή.

Ἐν τῷ κώδ. τιμία μοι καὶ.

255,¹⁴ Ἐπεὶ δὲ ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ὁ θεὸς καὶ ἐφθέγγω, ἀντιλαβῶ καὶ αὐτὸς ὀλίγα πάντη καὶ τὸ ὅλον λακωνικά, οὕτω με βιαζομένων ἀρρωστημάτων κτλ.

Ἄντι τοῦ οὐδὲν σημαίνοντος ἐνταῦθα ἀντιλαβῶ γράφε κατὰ τὸν κώδικα ἀντιλαλῶ, ὅστις καὶ πρὸ τοῦ ἀρρωστημάτων ἔχει τὸ ἄρθρον τῶν. Τὸ ἀντιλαλῶ διώρθωσε πρότερον ὁ Kurtz εἰκαστικῶς.

255,²⁰ Καὶ ἂν που χειρὶ ἐπιπωματίσω τὸ δεξιὸν (=οὖς) ἢ ἐπιφράξω δακτύλῳ, ὡς Ὀδυσσεύς ποτε κηρῶ τὰς ἀκοὰς τῶν ἐταίρων, ὅτε σειρήνας παρέπλεε, μένω κατὰ τοὺς ἀνδριάντας οὐκέτι μὲν δύσκωφος, τὸ δὲ σύμπαν ὡς ἐκείνοι κωφοί.

Ἐν πρώτοις ἀνάγνωθι κατὰ τὸν κώδικα μένω --- ὡς ἐκείνοι κωφός. Τὸ ἐταίρων προῆλθεν ἐκ διορθώσεως τοῦ ἐκδότου ἀντι τοῦ ἐν τῷ κώδικι ἐτέρων, τὸ δὲ σειρήνας περισπάσθω κατὰ τὸν κώδικα καὶ μεταβληθῆτω εἰς κύριον ὄνομα, Σειρήνας. Ὁ Ἀπόκαυκος ἔχει ὑπ' ὄψει τῆς Ὀδυσ. μ, στίχ. 39—200

255,²⁴ εἰσὶ γὰρ πολύγωνα καὶ τρίγωνα καὶ τετράγωνα.

Ἄντι τοῦ εἰσὶ ὁ κῶδιξ ἔχει ἀπλῶς εἰς.

255,²⁵ καὶ τὸ πολύσχημον τοῦτο τῷ τοῦ φαλλοῦ αὐλῶνι ἐμπύπτον καὶ ταῖς ἀγωνίαις θλίβον τὸν πόρον ἀφόρητόν μοι ποιῆ τῆς ὀδύνης τὴν αἴσθησιν.

Πρόκειται περὶ λιθιάσεως, ἐξ ἧς ἔπασχεν ὁ Ἀπόκαυκος· οἱ δ' ἐξ αὐτοῦ ἐκπεμπόμενοι λίθοι συνίσταντο εἰς πολύγωνα, τρίγωνα κτλ. Ἐκ τούτου εὐνόητον ὅτι τὸ ἀγωνίαις εἶναι ἄτοπον· ὁ κῶδιξ δὲ ἀντ' αὐτοῦ ἔχει, ὡς ἤκασεν ἤδη ὁ Kurtz, ὀρθῶς τὸ γωνίαις.

255,²⁷ ἐνίοτε δὲ διὰ τὸ μέγεθος (=τοῦ λίθου) ὁ τὴν τῆς οὐρήθρας ἐπιφράσσω ὀπήν, τό τε ὑγρὸν συνόλως ἐπέχει, καὶ τοῦτο δριμύσσον τὸν πόρον ρίπτει τε αὐτίκα εἰς γῆν καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἰστᾶ μοι τὸν θάνατον, καὶ ἄζῳτιοι μὲν τὰς ἔδρας ἐπλήγησαν, ἐγὼ δὲ τοῦτο τὸ μέρος εἰμι ἐλκεσίβρωτος καὶ ζῶν ὅζω καὶ γίνομαι φόρτος κλίνης μισούμενος.

Ἐν τῷ κῶδι. ἐσφαλμένως οὐρήθρας, ἀλλ' ἀντι τοῦ ἐλκεσίβρωτος ὑπάρχει ἐν αὐτῷ τὸ σαφές ἐλκεσίβρωτος· τὸ δὲ παρὰ τῷ ἐκδότῃ ἄζῳτιοι διώρθωσαν ἤδη ὁ Kurtz ὀρθῶς εἰς Ἄζῳτιοι· τούτους ἀληθῶς ἐβασάνισε χεῖρ Κυρίου «καὶ ἐπάταξεν αὐτούς εἰς τὰς ἔδρας αὐτῶν» ὅρα Βασιλ. 1, ε', 3. Ἄντι δὲ τοῦ ρίπτει ἀνάγνωθι κατὰ τὸν κώδικα ρίπτει.

256,⁵ ὀμιλητής. Γρ. ὀμιλητής· οὕτω καὶ ἐν τῷ κώδικι.

256,⁷ Αὐτὰ μὲν ὠδήγησαν.

Ἐν τῷ κῶδι. ὀρθῶς Αὐτὰ με ὦ δ ἠγήσαν.

256,¹¹ τὸν τοιούτου.

Ἀνάγνωθι κατὰ τὸν κώδικα τὸν τοῦ τοιούτου.

256,¹⁵ Πιστεύω δὲ γὰρ θεῖον εἶναι δικαίωμα καὶ τὴν τοῦ σεμνοβίου Βαρδάνου ἐπιλογὴν εἰς προχείρισιν καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἀψίδος ἐπίβασιν.

Πρόσθετε τὴν ἐν τῷ κῶδι. ἐσφαλμένην γραφὴν προχείρησιν· ἀλλ' ὁ κῶδιξ ἀντι τῶν δ' ἐ γὰρ ἔχει καλῶς τὰ καὶ γὰρ.

11.

Τοῦ χαρτοφύλακος Ἀθηνῶν κυροῦ Γεωργίου τοῦ Βαρδάνη.

256,²⁰ Ἰλλύριον. Ἐκ τῷ κῶδι. Ἰλλυριόν.

256,³⁰ χρησμοδότημα, πίετε φάσκον ἐξ αὐτοῦ πάντες, ὅτι καὶ τὸ θεόρρυτον

αἷμα τῆς σωτηρίου πλευρᾶς ἀεὶ τὴν ἐκκλησίαν φωτίζον, ἀεὶ κενούται ἀκενώτως καὶ τὴν ζωογόνον οὐχ ἴστησι χύσιν.

Σημειοῦ, ὅτι τὸ χρησιμοδότημα πίστεε ἐξ αὐτοῦ πάντες εὐρίσκεται παρὰ τῷ Ματθαίῳ κς', 27. Τὸ αἷμα ἀναμφιβόλως δὲν φωτίζει τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ ποτίζει. Ἐν τῷ κώδικι ἀληθῶς ὑπάρχει τὸ ποτίζον. Τὸ χύσιν ἔγραψεν ὁ ἐκδότης ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι ἀσαφοῦς δύσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὸν Βαρδάνην τὸ αἷμα εἶναι θεόρρυτον, ὑποθέτομεν ὅτι ὁ καλλιγράφος θὰ ἀέγνω ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ῥύσιν, μετεωρία δὲ τις ἐν τῇ μεταγραφῇ θὰ ἔφερε τὴν γραφίδα αὐτοῦ ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ ῥῶ.

257,5 οἱ διατειχίζοντες ἡμᾶς παρασάσαι (παρασάγγαι?) τῆς ἀλλήλων διαγωγῆς παντοδαπὴν κατασκευάζουσιν ἄγωνιαν. Ἄλλ' εἰς δεῦρο μὲν οὕτως κτλ.

Πρὸ τοῦ ἡμᾶς πρόσθετε τὸν ἐν τῷ κώδικι ὑπάρχοντα σύνδεσμον δέ, εἶτα δὲ ἀντὶ τοῦ εἰς δεῦρο ἀνάγνωθι κατὰ τὸν αὐτὸν κώδικα ἐς δεῦρο. Τὸ παρασάσαι κεῖται οὕτως ἐν τῷ κώδικι, ἢ δὲ τούτου διόρθωσις τοῦ ἐκδότου εἰς παρασάγγαι εἶναι ἐπιτυχής.

257,15 Ἐρεῖς δὲ τάχα πρὸς ἀνάμνησιν ἄγων τὴν ἡμετέραν βραδυτῆτα· <παῦ> οὔτοι οἱ λόγοι κτλ.

Ἐν τῷ κώδικι ὀρθῶς βραχύτητα, οὔτοι κτλ.

258,11 Παραιτωῶ.

Γραφε κατὰ τὸν κώδικα παρακαλωῶ.

258,12 -- τὴν μεγάλην ἀγιωσύνην σου, ἣν καὶ βαθυπροσκυνῶν αἰτοῦμαι γράμμα παρ' αὐτῆς ἀντιδέξασθαι, τὸν τόπον καὶ τὴν ἡμέραν ὀροθετοῦν τῆς μετ' ἀλλήλων ἐνώσεως.

Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ σχηματισθῇ τὸ ῥῆμα βαθυπροσκυνῶν, ὡς ἤδη ἤκασεν ὁ Kurtz. Αὐτὸς ὁ κωδιξ παριστᾷ τὸν Βαρδάνην γράψαντα διηρημένως βαθὺ προσκυνῶν, τὸ ὀροθετοῦν ὅμως εἶναι γεγραμμένον ἐσφαλμένως οὕτως ἐν τῷ κώδικι, ὀροθετῶν.

12.

Ἀντίγραμμα τοῦ Ναυπάκτου πρὸς τὴν τοιαύτην γραφήν.

258,19 Οὐδὲ γὰρ ἔκρινα δίκαιον τὸν λύχνον εἶναι ὑπὸ τὸν μέδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθῆναι, ὡς ἰσοτίμως πάντας αὐγάζειν ἔχη, οὓς ἄνδρας ἔνδον οἶκος ἐμπεριγράφει.

Ἡβλ. Ματθ. ε', 15. Διὰ τὰ ἰσοτίμως ἄχρι ἐμπεριγράφει σημειοῦ ὅτι ταῦτα παριστᾷσι δύο χολιαμβικούς στίχους, οὓς ὁ Ἀπόκαυκος ἔλαβεν αὐτολεξεῖ ἐκ τοῦ γνωστοῦ ἤδη ὀγδοῦ ἐπιγράμματος αὐτοῦ. Ὅρα Ἀθηνᾶς τ. 15, ἔτ. 1903, σ. 470.

14.

Μανουὴλ Κ/πόλεως τῷ μητροπολίτῃ Ναυπάκτου.

264,5 τοιοῦτο χρεώστημα.

Ἐν τῷ κώδ. τῆριουτον.

264,18 τούς τε τῆς Κ/πόλεως (=ἀρχιερεῖς).

Ἐν τῷ κώδ. τούς τε τοῦ τῆς K/πόλεως, καὶ νοεῖται ἔξωθεν τὸ πατριάρχου ἢ θρόνου.

264,24 καὶ πάντα τούς ἄλλους ἀρχιερεῖς πρὸς τοῦτο προθύμους γενέσθαι παρασκευάσαι.

Ἐν τῷ κώδ. παρασκευάσεις = παρασκευάσης.

264,28 αὐτόστατος σύ.

Οὕτως ἐν τῷ κώδικι, ἀλλὰ γρ. αὐτότατος.

15.

Ἀντίγραμμα τοῦ Ναυπάκτου πρὸς τὸν πατριάρχην.

265,16 τὴν σὴν ἐπὶ μέγαν θρόνον τῆς ἱερατείας ἀνάβασι.

Γράφει κατὰ τὸν κώδικα ἐπὶ τὸν μέγαν.

265,21 ἀποκαθημένον.

Τυπογραφικὸν ἴσως λάθος, ὅπερ ὁ Kurtz ἐπρότεινε διστακτικῶς νὰ διορθωθῇ εἰς ἀποκαθειμένον· ἀλλ' ἐν τῷ κώδ. γέγραπται τὸ ὄρθον ἀποκαθήμενον, διότι ὁ Ἀπόκαυκος ἔχει κατὰ νοῦν τὸ τοῦ Ἡσαίου (ζδ' 6) «ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν».

265,28 πῶς ἐμέλλομεν κινηθῆναι δεύτερον κτλ.

Ἐν τῷ κώδ. δευτέρως.

266,4 ἵνα τοῖς σοῖς προσχρήσωμεν ῥήμασι, καὶ ἐθαύμασα, οὐκ ὤτως κτλ.

Ἐκ τῷ κώδ. προσχρήσωμαι, καὶ ἐθαύμασα ὁκπ)ως κτλ.

266,11 εἰλήφει.

Σημειοῦ τὴν ἐν τῷ κώδ. ἐσφαλμένην γραφὴν εἰλήφη.

266,12 Καὶ οὐκ ἄν τις εἴποι.

Ἐν τῷ κώδ. εἶπη.

266,16 τοιοῦτό τι μέγα.

Ἐν τῷ κώδ. τοιοῦτον.

266,17 καὶ ὑμῖν δευτέραν ὁμολογήσωμεν χάριν.

Ἐν τῷ κώδ. δευτέρως. Πρβλ. 265,28.

266,20 τὸ τῆς ἐκκλησίας λόγιον ἦνθαι.

Σημειοῦ τὴν ἐν τῷ κώδ. γραφὴν ἦνθαι.

266,28 ἔνδρομος. Ἐν τῷ κώδ. εὐδρομος.

266,32 ἐπελθόντων ἡμῶν δηλονότι τὴν δύναμιν τῆς πρεσβείας καὶ κατὰ τὸ εἰκὸς συναινεσάντων τῷ κοινωφελεῖ καὶ δικαίῳ τούτῳ ζητήματι.

Ἐσφαλμένως ἐν τῷ κώδ. κοινωφελεῖ--τούτου, τούναντίον δὲ ὀρθῶς συναινεσόντων, διότι πρόκειται περὶ συνελεύσεως μελλούσης.

266,33 συναδέλφους. Ἐν τῷ κώδ. συναδελφοὺς.

267,4 οὐ γὰρ αἰσχύνῃ φορτίον ἀποθέσθαι βαρὺ καὶ κοινοβλαβὲς ἀποποιήσασθαι ἔργον. Εἰς τό γε παρὸν τοῦ πράγματος μένοντος ἢ ὅλως ὑμῶν ἀποστήσασθαι --- κινδυνεύομεν κτλ.

Ἐν τῷ κώδ. ἔργον, ὡς τό γε παρὸν κτλ.

267,16 πῶς οὖν οὐ πληθύνωμεν κτλ.

Ἐν τῷ κώδ. πῶς οὖν δὲ οὐ κτλ.

267,19 --- οὐ κῆδος παρὰ Λατίνων ἐπισπεύδομεν, οὐ δώσεις χωρῶν, οὐ χρημάτων καταβόλαιον, τῆς κατὰ τῶν κοινῶν ἐχθρῶν τούτων ἀναγκαιᾶς ὀρμῆς ἀνέκοψε; (δηλ. ὁ Κομνηνός).

Ἐντὶ τοῦ ἀτόπου δώσεις ἀνάγνωθι κατὰ τὸν κώδικα δώσεις, ὡς ἐν σελ. 280,22. Ἐν τῷ κώδ. ἀναγινώσκειται ἐπίσης φανερώς τούτων εἰκαίαις· διὸ τὰ συμπληρωμένα τούτων ἀναγκαιᾶς εἶναι περιττά.

267,27 συνελάσει.

Κατὰ τὸν ἐκδότην ὁ κωδὶξ ἔχει συνελεύσει· τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, τοῦ κωδίκου ἔχοντος φανότατα τὸ συνελάσει.

267,30 Εἰ δὲ εἰς τοιαῦτα ---, τί δ' ἂν εἰργάσαντο δύο κτλ.

Ἐν τῷ κώδ. τί ἂν κτλ.

18.

Τῷ Χωνιάτῃ.

279,8 νῦν δὲ φιλτέρω καὶ κατὰ προσθήκην ἱερῶν ἐνεργημάτων συμπράκτορι

Ἐν τῷ κώδ. καὶ ἱερῶν.

19.

Τῷ Λαρίσσης.

279,34 Οὕτω χαρίζειν θέλεις.

Ἐν τῷ κώδ. τῷ θέλειν.

280,9 Ἐγὼ δὲ τὸ γῆρας καὶ τὴν ποδαλγίαν καὶ τὸν χειμῶνα ἔχειν ἐμπόδιον παρητησάμην κτλ.

Γράφε κατὰ τὸν κώδικα ἔχων.

280,18 Ὁ ἀγιώτατος συνάδελφος ἡμῶν.

Καὶ πάλιν ἐν τῷ κώδ. συναδελφός. Ἄλλὰ καὶ ἐν σελ. 290,14 γρ. κατὰ τὸν κώδικα συναδελφοί.

280,21 οὐ μὴν πρὸς ἔνδυμα κτενοσακούλη.

Ἐν τῷ κώδ. κατὰ γενικὴν πτώσιν κτενοσακούλης, ἀναμφιβόλως ὁμῶς δέον νὰ γραφῆ διὰ δύο κάππα.

20.

Θεσσαλονίκης δεσπότη

(ἦτοι τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντίνῳ Μεσοποταμίτῃ).

281,1 συνάδελφον.

Καὶ πάλιν ἐν τῷ κώδ. συναδελφόν.

281,12 κατωρθώσει.

Οὕτω καὶ ἐν τῷ κώδικι, ἀλλὰ γρ. κατορθώσει.

281,34 οὐδὲ γὰρ ἐκ τῶν δοκούντων προσφερόμενος λόγος ταυτὸν ἰσχύζη τῷ προΐοντι ἐξ ἀδοξούντων.

Ἐντὶ τοῦ ἀνυπάρκτου ἰσχύζη γράφε κατὰ τὸν κώδικα ἰσχύσει.

282,5 Θεουκυδίδειον.

Ἐκ τῷ κώδικι ἐσφαλμένως Θεουκιδίδειον.

22.

Πρὸς τὸν κραταιὸν βασιλέα.

283,17 πρόσπολος.

Ἐν τῷ κώδ. ἐσφαλμένως πρόσπωλος.

284,12 ἵνα καὶ ὁ φυτεύσας χαίρη.

Ἐν τῷ κώδ. χαίρει. Σημειωτέον ὅτι ὁ καλλιγράφος συνεχῶς συντάσσει τὸ ἵνα μεθ' ὀριστικῆς. Οὕτως ἐν σελ. 257,2 οὐχ ἵνα... ἐπαναβήσομαι,... ἀλλὰ... διεκνήξομαι.

24.

Πρῶξις περὶ τῆς εἰς βασιλέα ἀναγορεύσεως τοῦ δεσπότη Θεοδώρου.

286,1 ἀπεκατέστησεν.

Σημειωτέα ἡ διπλῆ αὔξησις, οὕτως ἔχουσα καὶ ἐν τῷ κώδικι.

286,11 Ἀμήν.

Τοῦναντίον ἀνάγνωθι κατὰ τὸν κώδικα Μηνί· τὸ δὲ ὄνομα τοῦ μηνὸς παρέλειψεν ὁ καλλιγράφος νὰ δηλώσῃ ἐν αὐτῷ.

25.

Τῷ βασιλεῖ.

286,25 ἀποστρέψει τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τέλος.

Πρβλ. Ψαλμ. 3', 32.

286,28 ἀνταπόδομα.

Ἐν τῷ κώδ. ἐσφαλμένως ἀνταπόδομα.

26.

Πρὸς τὸν πατριάρχην πιττάκιον.

288,28 αὐτοκεφάλῃ.

Γρ. αὐτοκεφάλῳ· οὕτως ἐν αὐτῷ τῷ κώδικι.

290,2 ἵνα μὴ --- καταφθείρονται.

Ἐν τῷ κώδ. μεθ' ὀριστικῆς, καταφθείρονται. Πρβλ. τὴν ἐν ἐπ. 22 σημείωσιν

290,18 Ὡς τῷ γε μὴ ταῦτα ἐπιτραπήναι.

Ἐν τῷ κώδ. ὡς τό γε κτλ. Ἐν τῇ σελίδι ταύτῃ παρουσιάζει ὁ κώδιξ καὶ τὰς ἐπομένους γραφάς. 9 ἔστιν] ἐστίν.—14 συνάδελφοι] συναδελφοί.—20 Ποντογραλεῖα] ποντορακλεία.—23 καὶ τινων] καὶ τινῶν.—25 ἔν τινων] ἐν τινῶν.

290,35 ἀφροντισίαν.

Ἐν τῷ κώδ. ἀφροντισίαν.

291,6 χρώας.

Σημειοῦ τὴν ἐν τῷ κώδ. γραφὴν χρώας.

291,9 ταῦτὸ παθοῦμεν.

Γρ. κατὰ τὸν κώδ. ταῦτοπαθοῦμεν.

291,14 σοῦ ποτε.

Ἐν τῷ κώδικι σου ποτέ.

291,²² αὐτήν. Ἐν τῷ κώδ. αὐτή.

291,²⁸ εἰς τόδε.

Ἐν τῷ κώδ. ἐς τόδε.

292,¹ εἰκαίως.

Ἐν τῷ κώδ. δικαίως.

292,⁹ περιβαλέσθαι.

Ἐν τῷ κώδ. περιβαλλέσθαι. Καὶ κατωτέρω 14 ἀγέροχον, 23 κρ ἄτει.

292,²⁵ ὕδωρ πολὺ σῦρον πέτρας.

Ἐν τῷ κώδ. πέτραν.

27.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν πατριάρχην.

294,¹¹ Καὶ γένοιτο πολλὰ καλὰ κτλ.

Ἐν τῷ κώδ. τὰ καλὰ.

295,¹ μνήμην.

Ἐν τῷ κώδικι μνήμης.

295,⁵ ἡ σήμερον ἐπὶ σοὶ κατάστασις παραστᾶ.

Ἐν τῷ κώδ. παριστᾶ. Οὕτω διώρθωσεν ἡδὴ ὁ Kurtz.

295,²¹ Θεὸς δέ, οὐπερ ἡ χεὶρ ὕψωσέ σε καὶ ἐκ νεότητος ἡ δεξιὰ αὐτοῦ ἀντελάβετο, μνησθεῖη μὲν πάσης θυσίας σου καὶ τὸ ὀλοκαύτωμά σου πιανάτω κτλ
Πρβλ. Ψαλμ. ιζ', 36. ιθ', 4. ριζ', 16.

7.

Τοῦ Κομνηνοῦ πρὸς τὸν Ναυπάκτου.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη περιέχεται καὶ ἐν τῷ ἱεροσολυμιτικῷ πατριαρχικῷ κώδικι 275 (φύλλ. 116), οὕσα αὐτόθι, καθὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀντιγράφοις, κατακεχωρισμένη ἐν τῷ περὶ Γεωργίου τοῦ Βαρδάνη συνοδικῷ ἐγγράφῳ (ὄρα ἀριθ. 13).

Τὸ κείμενον ἔχει κατὰ τὴν ἔκδοσιν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς (σελ. 253,1—4): «ἄνθρωπος γὰρ ὁ τοιοῦτος οὐ παντοδαπῷ λόγῳ μόνον ἐνσεμνυόμενος, ἀλλὰ καὶ βίῳ τὸν λόγον προσεπικουμῶν, καὶ τῷ ὄντι πρὸς ἱερατείαν, κατὰ τὴν ἐμὴν δόξαν ἀρμόδιος· οἶμαι δὲ ὅτι προσήκων φανήσεται καὶ ὑμῖν· ὅμως, ἀλλὰ τρακαίσατε τὰ τοῦ πράγματος σὺν Θεῷ».

Τὰ ἡραιωμένα καὶ διορθοῦνται καὶ συμπληροῦνται κατὰ τὸ ἱεροσολ. ἀντίγραφον οὕτω προσεπικουμῶν, καὶ τῷ ὄντι πρὸς τοιαύτην ἱερατείαν--- προσήκων καὶ ὑμῖν (ἐκ τῷ κώδ. ἡμῖν) φανήσεται· ὅμως ἀλλὰ---ἐν Θεῷ.

13.

Τὸ ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἔγγραφον εἶναι πρακτικὸν συνόδου ἐν Ἄρτῃ συνελθούσης. Παλαιότερον ἀντίγραφον αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐν τῷ 250-ῷ κώδικι τῆς Πετροπόλεως· ἀλλ' ἐνταῦθα σφίζεται μέρος μόνον τῆς ἀρχῆς ¹⁾· πλήρες δὲ ἀντίγρα-

¹⁾ Ἐν τῷ μέρει τούτῳ ὁ τῆς Πετροπόλεως 250-ὸς κώδιξ ἔχει τὰς ἐξῆς γραφάς. 260,1 [προβαλλόμεθα] προβαλόμεθα.—9 ἐστὶ] ἔστι· οὕτω καὶ Ἱεροσολ.—11 βόσκε τὰ ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.

φον εϋρίσκεται ἐν τῷ 251-φ κώδικι, ἀτυχῶς ὁμῶς μετὰ χασμάτων σημαντικῶν, προξενηθέντων ἐκ τῆς βλάβης ἣν ὑπέστησαν τὰ περιέχοντα αὐτὸ φύλλα. Τὰ χάσματα συνεπλήρωσεν ὁ Βασιλειέβσκις εἰκαστικῶς. Ἐτερον δὲ πλήρες καὶ ἄνευ χασμάτων ἀντίγραφον ὑπάρχει ἐν τῷ 275-φ πατριαρχικῷ χειρογράφῳ τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ βιβλιοθήκης, ὅπου τοῦτο μετεγράφη ἐκ τοῦ 250-οῦ κώδικος τῆς Πετροπολέως, ὁπότεν οὗτος ἦτο πληρέστερος. Ἡ ἔκδοσις τοῦ ἐγγράφου παραβαλλομένη πρὸς τὸ ἱεροσολυμιτικὸν ἀντίγραφον ἀποδεικνύεται πολλαχοῦ καὶ ἐλλιπῆς καὶ ἐλαττωματικῆ. Ὁ Βασιλειέβσκις ἐν ταῖς προσθήκαις καὶ διορθώσεσι τῆς ἰδίας του ἐκδόσεως ἀπηρίδμησεν ὀλίγας τινὰς διαφορὰς ἐπὶ τῇ βῆσει τοῦ ἡμετέρου ἀπογράφου, ἑτέρας δὲ ἀπαριθμεῖ καὶ ὁ ἐφεξῆς πίναξ.

261,7 τοῦτο οἶμαι εἶναι.

Κατὰ τὸ Ἱερ. γρ. τοῦτο οἶμαι δεῖν εἶναι.

261,16 διεξίσιν. Ἐν τῷ Ἱερ. διεξιῶσιν.

261,21 τὸν περὶ οὐ ὁ λόγος. Ἐν τῷ Ἱερ. τὸν περὶ οὐ ὁ λόγος Βαρδάνην.

261,25 ὄν τε ἡ θυραία. Ἐν τῷ Ἱερ. ὄν τε καὶ ἡ θυραία.

261,29 ἀπαρέγκληστος. Γρ. κατὰ τὸ Ἱερ. ἀπαρέγκλιτος.

262, 2 σταθμὸς γὰρ αὕτη τοῦ Ἀδρίου ἐστὶ καὶ.

Ἐν τῷ Ἱερ. σταθμὸς γὰρ αὕτη τοῦ Τυρρινικοῦ (sic) καὶ Ἀδρίου τῶν πελάγων, καὶ.

262,6 περὶ πνεῦμα. Κατὰ τὸ Ἱερ. περὶ πνεύματος.

262,11 ὡς κ[αι]νοτομ[ικ]ῶς τ[οῖς] ὑπὲρ ἑαυ[τῶν]... προφέρομεν... [ἐν]ῆν.

Ἐν τῷ Ἱερ. ὡς καινοτόμοις, ὡς τὰ ὑπὲρ ἑαυτοῦς... προσφέρομεν... ἐξῆν.

262,28 ἐν ὀλίγω. Τὸ Ἱερ. ἐν ὀλίγοις.

262,26 ἀγνισθῆναι. Ἱερ. καὶ ἀγνισθῆναι.

262,36 [οἱ ἐκ τῆς] περιτομῆς. Ἱερ. οἱ ἐκ περιτομῆς.

263,10 ἔσχισε. Ἱερ. διέσχισε.

263,18 καὶ ὁ [χιλίαρχος τὸν Παῦλον ἐξείλατο]... ὡς [ὁ Παῦλος κ]ρινόμενος.

Κατὰ τὸν Ἱερ. κώδικα τὸ κείμενον εἶχεν οὕτω· καὶ αὐτὸς ἀπολέλυτο... ὡς καὶ κρινόμενος.

26218—17 τὰ κα[τ'] αὐ[τὸν] δεξιῶτ. καὶ οἰκονομ. δι[η]θύθυνε]. ἀλλὰ τούτων ἄλις·

Κατὰ τὸ Ἱεροσολ. ἀνάγνωθι οὕτω· «τὰ καθ' ἑαυτὸν δεξιῶτ. καὶ οἰκονομ. διετίθει. Βασίλειος δὲ καὶ Κύριλλος, οἱ τῶν πατέρων ἐπισημότετοι καὶ λόγων καὶ δογμάτων λαμπρότησι τὴν οἰκουμένην καταπυρσεύσαντες, ὁ μὲν ἦδει μὲν Θεοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ τὴν κυρίαν ταύτην φωνὴν τέως ὑπερετίθειτο, ἐν κρίσει πάντως τοὺς λόγους οἰκονομῶν καὶ τὸν τῆς παρρησίας ταύτης ἀναμένων καιρόν. Κύριλλος δὲ ἐπιστέλλων Γενναδίῳ πρεσβυτέρῳ καὶ ἀρχιμανδρίτῃ τὰδε φησί· Τὸ μὲν εὔτονον εἰς εὐσέβειαν τῆς σῆς θεοσεβείας οὐ νῦν ἔγνω, ἀλλ' ἦδειν ἔκπαλαι, καὶ ἐπαινῶ σε σφόδρα μετὰ ταιαύτης ἀκριβείας θέλουσαν ζῆν· ἀλλ' οἰκονομία πραγμάτων ἐσθ' ὅτε παραβιάζεται βραχὺ τοῦ δέοντος ἔξω φέρεσθαί τινας, ἵνα μείζον κερδάνωσιν. Ὡσπερ οἱ τὴν θάλασσαν ναυτιλλόμενοι, χειμῶνος ἐπικειμένου καὶ κινδυνευούσης τῆς νηός, ἀλύοντες ἀποφορτίζονται τινα τοῦ σῶσαι τὰ πλοῖα, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς πράγμασιν, ὅταν μὴ ἐξῆ τὸ λίαν εὐσεβὲς ἀποσφῆξιν, παρορῶμέν τινα, ἵνα μὴ τοῦ παντὸς πάθωμεν ζημίαν. Ἀλλὰ τούτων ἄλις».

263,21 ἐκκληροχισμένον... προὐβαλλόμεθα. Ἐν τῷ Ἱερ. ἐκκληροχισμένον...
προβαλλόμεθα.

263,24 τὸν λίθον ἀγέτω. Ἐν τῷ Ἱερ. τὸν λίθον ἀγαγέτω.

Ἐν Πეტρουπόλει, 10 Σεπτεμβρίου 1903.

Ἄ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς.

Къ «Отвѣтамъ» Іоасафа Ефесскаго Георгію.

Только лѣтомъ 1904 г. удалось мнѣ увидѣть тѣ спп., ради которыхъ я долженъ былъ откладывать изданіе приготовленнаго мною текста «отвѣтовъ» на неопредѣленное время: Ottobon. 418 л. 240—249 и Venet. 556 л. 234—247, оба XVI в.¹⁾ Они замѣчательны тѣмъ, что содержатъ число отвѣтовъ больше, чѣмъ въ изданной проф. А. И. Алмазовымъ редакціи (въ Запискахъ Новоросс. Унив. 1903. XC. 153—214; смотр. Виз. Врем. 1904, XI, 255). Издатель предполагалъ, что эта разниа произошла отъ перераспределенія текста извѣстныхъ уже 54 отвѣтовъ; но оказывается что дѣло обстоитъ иначе. Дѣйствительно, въ Venet. раздѣлена на двѣ главы 53-я (со словъ «Ὡσπερ γὰρ ποιεῖ πλάνη . . . начинается νδ') и потому 54-я²⁾; въ Ottobon. же посчитано, какъ глава α', и предисловіе (Ἀποδέχονται..), и оттого до главы 30 число главъ больше на одну, зато къ 30 присоединена и 31 и такимъ образомъ счетъ опять сравнивается: очевидно, правильнѣе смотрѣть на всѣ эти отступленія, какъ на недостатки рукописей только, которыя, какъ увидимъ, вообще не отличаются особою исправностью текста. Настоящая причина наблюдавагося по каталогамъ несогласія въ числѣ главъ та, что въ Venet. и Ottobon. на самомъ дѣлѣ есть еще слѣдующія новыя главы (текстъ по Ottob., варианты изъ Venet.; поставленное въ скобки [ ] взято изъ Venet.; находящееся въ скобкахъ < > отсутствуетъ въ Venet.):

νε'.²⁾ Ἐν τῇ λαμπρῇ κυριακῇ ὅταν μέλλης³⁾ ποιῆν⁴⁾ τὴν ἀνάστασιν καὶ ἐξέλθης⁵⁾ τῆς ἐκκλησίας καὶ κλείσας τὰς θύρας θυμιάσον, εἶτα ἐκφώνησον λέγων. «δόξα τῇ ἀγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ τριάδι πάντοτε νῦν καὶ [ἀεὶ καὶ] εἰς τοὺς [αἰῶνας τῶν αἰώνων]». Καὶ⁶⁾ μετὰ τὸ «ἀμήν» λέγε τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» τρίς μόνος, εἶτα καὶ ὁ λαὸς καὶ σὺ καθ' ἑκάστων⁷⁾ λέγε τὸς τεταγμένους στίχους.

1) Ottobon. по каталогу Ferron e Battaglini p. 231, отнесенъ къ XV—XVI в.; Venet. по каталогу Zanetti и Pitra, Iuris eccles. Graec. hist. et mon I, 539 — къ XV в. Заглавія, приведенныя у Алмазова стр. 3, 4, вѣрны, только для Venet. нужно исправить ἱερομονάχου въ ἱεράρχου, а для Ottobon. — выкинуть τῆς передъ Ἐφέσου и читать πρὸς ἓν вв. πρὸς οὓς.

2) νε'. (исправл. въ νζ').

3) μέλλη cod. и Venet.

4) ποιήσειν.

5) ἔλθης.

6) передъ Καὶ поставл. νε' cod.

7) λέγων cod.